

Makalenin Türü / Article Type : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Date Received : 05.09.2023
Kabul Tarihi / Date Accepted : 15.11.2023
Yayın Tarihi / Date Published : 31.12.2023
Yayın Sezonu / Pup Date Season : Güz / Autumn

12-18 Yaş Arasındaki Ergenlerin Saldırganlık Düzeylerinin Cinsiyet Açısından İncelenmesi

Serkan DÜZ*, Gökhan İbrahim ÖĞÜNÇ**, Ahmet YASUNTİMUR***, İsmail İLBAK****, Burak SESLİ*****, Mehmet Ali KAYA*****

Anahtar Kelimeler:

Adölesan dönem,
saldırganlık,
ergen,
spor

ÖZ

Günümüzde saldırganlık davranışları giderek yaygın davranışlar haline gelmektedir. Ergenlerle ilgili şiddet haberleri ve ölümlerle sonuçlanan kaogalar artış göstermektedir. Bu çalışmanın amacı, ergenlik dönemindeki bireylerin cinsiyetine göre saldırganlık düzeylerini etkileyen faktörleri incelemektir. Araştırmaya, Mardin ve Şırnak illerinde yaşayan yaşları 12-18 arasındaki 1051 ergen birey katıldı. Veri toplama aracı olarak Buss-Perry Agresyon Ölçeği kullanıldı. Araştırma kapsamında ergen bireylerin cinsiyet, yaş, fiziksel aktiviteye katılım, spor branşı, ebeveynlerin eğitim düzeyi ve yaşadıkları yer değişkenlerine göre saldırganlık düzeyleri değerlendirildi. Araştırmanın bulgularına göre kadın katılımcıların %40,4'ünün orta, %13,6'sının yüksek; erkek katılımcıların ise %39,9'unun orta, %14,9'unun da yüksek saldırganlık düzeyine sahip olduğu belirlendi. Katılımcıların cinsiyetleri arasında anlamlı farklılık bulundu ($p<0,05$). Bunun yanında kadın katılımcılar arasında yaşa, fiziksel aktiviteye katılma, yapılan spor branşına, anne ve baba eğitim durumuna ve yetiştiği yere göre bazı alt boyutlarda anlamlı farklılığa ulaşıldı ($p<0,05$). Erkek katılımcılar arasında ise yaşa, anne eğitim durumuna ve yetiştiği yere göre bazı saldırganlık alt boyutlarında anlamlı farklılaşma görüldü ($p<0,05$). Sonuç olarak cinsiyet açısından yaş, fiziksel aktiviteye katılım, spor branşı, ebeveynlerin eğitim düzeyi ve yaşanan yer gibi değişkenlerin ergenlerin saldırganlık düzeylerini etkilediği söylenebilir. Bu açıdan ergenlerde saldırganlık davranışlarının azaltılması veya kontrol altına alınması sürecinde bu gibi faktörlerin göz önünde bulundurulması önerilir.

Examination of Aggression Levels of Adolescent Between 12 and 18 Years Old in Terms of Gender

Keywords:

Adolescence period,
aggression,
adolescent,
sports

ABSTRACT

Today, aggressive behaviors are becoming more and more common behaviors. News of violence against adolescents and fights resulting in death are on the rise. The aim of this study is to examine the factors affecting the aggression levels of individuals in adolescence according to their gender. 1051 adolescents between the ages of 12-18 who living in the provinces of Mardin and Şırnak were participated to the study. As data collection tool, The Buss-Perry Aggression Scale was used. Within the scope of the research, aggression levels of adolescents were evaluated according to gender, age, participation in physical activity, sports branch, education level of parents and place of residence. As a result of the study, it was found that 40.4% of female participants had an average and 13.6% had a high level of aggression, while 39.9% of male participants had an average and 14.9% had a high level of aggression. There was a significant difference between the genders of the participants ($p<0.05$). In addition, there were significant differences in some sub-dimensions among female participants according to age, participation in physical activity, sports branch, education level of parents and where they grew up ($p<0.05$). Among male participants, on the other hand, there was a significant difference in some aggression sub-dimensions according to age, mother's education level and where they grew up ($p<0.05$). As a result, it can be said that variables such as age, participation in physical activity, sports branch, education level of parents and place of residence affect the aggression levels of adolescents in terms of gender. In this respect, it is recommended that the above-mentioned factors be taken into consideration in the process of reducing or controlling aggressive behavior in adolescents.

* İnönü Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Antrenörlük Eğitimi Bölümü, serkan.duz@inonu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-7611-4838>

** Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Adli Bilimler Enstitüsü, gokhan.ogunc@jsga.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-0344-9818>

*** İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, ahmetyasuntimur@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-0924-8021>

**** İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, isma_ilbak@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-3364-0990>

***** Milli Eğitim Bakanlığı, Kızıltepe Anadolu Lisesi, Mardin, tkdsesli@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-1285-9042>

***** Milli Eğitim Bakanlığı, İdil Çok Programlı Anadolu Lisesi, Şırnak, kayamehmed5@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8128-2796>

1. GİRİŞ

Tarihin her aşamasında insan hayatını farklı biçimlerde etkileyen saldırganlık davranışları günümüzde de etkisini devam ettirmektedir (Berkowitz, 2012). Genel olarak saldırganlık davranışları, diğer bireylere çeşitli şekillerde zarar verme amacı taşıyan ve bireylerin toplumsal hayatta karşılaştıkları engellemelere, hoşnut olmadıkları durumlara veya hayal kırıklıklarına karşı verdikleri olumsuz tepkiler olarak tanımlanabilir (Cüceloğlu, 2014). Dolayısı ile saldırganlığın bireyde her yaşta kendini gösterme potansiyeline sahip bir davranış biçimi olduğu söylenebilir.

Son zamanlarda çocuklar ve gençler ile ilgili şiddet haberleri ve ölümle sonuçlanan kavgalar giderek yaygın saldırganlık davranışları haline gelmektedir (Yasuntimur, 2021). Sözel, fiziksel ve psikolojik saldırganlık biçiminde ortaya çıkan saldırganlık davranışlarına (Lansford, 2018; Liu, 2004; Marcus, 2017) sokakta, iş yerlerinde, aile içi ve akrabalar arasında (Moeller, 2001), spor müsabakalarında (Russell, 2008) veya akranlar arasında sıklıkla rastlanılmaktadır (Ingram, vd., 2020).

Saldırganlık davranışları toplumdan topluma farklılık göstermekte ve birçok değişkenden etkilenmektedir (Allen, Anderson ve Bushman 2018; Björkqvist, 2018; Sharp ve Wall, 2018). Öncelikle bireyler sosyalleşme sürecinde saldırganlık davranışlarını öğrenebilmektedir (Malonda-Vidal, vd., 2021). Bunun yanında kronik alkol kullanımı (Gan, vd., 2015; Marcus, 2017; Martin ve Bryant, 2001), uyuşturucu madde kullanımı (Helm ve Okamoto, 2016; Moore, vd., 2008; White ve Hansell, 1998); ateşli silahlar, kesici ve delici aletlere kolay erişim gibi faktörler de şiddetin kullanıldığı saldırganlık davranışlarının ortaya çıkması için uygun ortam oluşturmaktadır (WHO, 2014). Ayrıca, şiddet içeren televizyon programları izleyen ve şiddet içeren video oyunları oynayan bireylerde zaman içinde fiziksel saldırganlık davranışlarında bir artışa neden olabilmektedir (Anderson ve Bushman, 2018; Khurana, vd., 2018; Şengönül, 2017). Bunların yanında zihinsel hastalıklar, beyin travması, mizaç, genetik sendromlar gibi bireysel özellikler ve tutarsız ebeveynlik, kardeş sayısı, suçlu ebeveynler, dışlanma, düşük sosyo-ekonomik durum, kesintili yerleşme, suçlu akranlar, zayıf okul bağlantısı gibi ailesel ve çevresel faktörler de saldırganlık davranışlarını olumsuz olarak etkilemektedir (Austerman, 2017; Bartholow, 2017; Krahe, 2001). Saldırganlık davranışları kadın ve erkekleri farklı biçimlerde etkilemektedir (Cross ve Campbell, 2011). Erkekler sıklıkla fiziksel saldırganlık davranışları gösterme eğilimindeyken; kadınlar daha fazla sözel saldırganlık davranışları gösterme eğilimindedir (Austerman, 2017; Cross ve Campbell, 2011; Coyne, vd., 2008). Ancak literatürde cinsiyet açısından bu farklılıklara zemin oluşturan sebepler açık bir şekilde ortaya konmamıştır. Araştırmacılar arasında henüz bir fikir birliği olmaması sebebiyle bu çalışmanın yapılması erkek ve kız ergen çocukların saldırganlık düzeylerini etkileyen faktörlerin belirlenmesine katkı sağlayacaktır.

Özellikle ergenlik döneminde bireysel, psikolojik ve sosyal faktörlerin saldırganlık davranışları üzerinde daha etkili olduğu bilinmektedir (WHO, 2021). Ergenlik döneminde ortaya çıkan hormonal değişimlerin (Çelik, Tahiroğlu ve Avcı, 2008; Ho, Gifuni ve Gotlib, 2022) ve toplumsal cinsiyet rollerinin kadın ve erkek açısından farklılık göstermesinin (Bayhan, 2013) saldırganlık davranışları üzerinde etkili olabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda ergenlik dönemindeki bireylerin saldırganlık düzeylerini etkileyen faktörlerin cinsiyet açısından belirlenmesi önem arz etmektedir. Bu kapsamda araştırmanın amacı

ergenlik dönemindeki bireylerin cinsiyetine göre saldırganlık düzeylerini yaş, fiziksel aktiviteye katılım, spor branş türü, ebeveyn eğitim durumu ve bireyin yetiştiği yer açısından incelemektedir.

2. YÖNTEM

2.1. Örneklem

Nicel tasarıma sahip kesitsel tipteki araştırmanın evrenini Mardin ve Şırnak illerinde ikamet eden yaşları 12-18 aralığında 302,276 adölesan oluştururken; örneklem büyüklüğü evrenin bilindiği durumlarda kullanılan tahmini örneklem büyüklüğü tablosundan (Can, 2020) faydalanılarak belirlendi. Buna göre $p=,5$, $q=,5$ ve $d=,05$ olarak alındığında örneklem büyüklüğünün en az 384 olması gerektiği hesaplandı. Araştırmanın örnekleme tesadüfü olmayan örnekleme tekniklerinden biri olan kolayda örnekleme tekniği kullanılarak belirlendi. Araştırmaya toplam 12-18 yaş aralığında bulunan 560 kadın ve 491 erkek olmak üzere 1051 ergen birey dahil edildi (Tablo 1). Araştırma katılımcıları 18 yaşından küçük oldukları için tüm katılımcılardan veli onam formu ve okul izin formları alındıktan sonra katılımcılardan gönüllü olur onam formu alınmıştır. Araştırmaya İnönü Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu 14.12.2021 tarihli 2021/2784 sayılı etik kurul izni alındıktan sonra başlandı.

Tablo 1. Katılımcıların demografik özellikleri

Değişkenler	Kadın		Erkek		
	f	%	f	%	
Cinsiyet	560	53,3	491	46,7	
Fiziksel Aktiviteye Katılım	Evet	161	28,7	253	51,5
	Hayır	399	71,3	238	48,5
Yaş (yıl)	12-15	46	8,2	41	8,4
	16-18	514	91,8	450	91,6
Spor Branş Türü	Yok	399	71,3	238	48,5
	Takım Sporları	108	19,3	184	37,5
	Bireysel Sporlar	53	9,5	69	14,0
Anne Eğitim Durumu	Okur-Yazar Değil	198	35,4	213	43,4
	İlkokul	47	8,4	50	10,2
	Ortaokul	142	25,4	105	21,4
	Lise	71	12,7	61	12,4
	Üniversite	71	12,7	47	9,6
Baba Eğitim Durumu	Yüksek Lisans	31	5,5	15	3,1
	Okur-Yazar Değil	39	7,0	50	10,2
	Okur-Yazar	42	7,5	57	11,6
	İlkokul	136	24,3	129	6,3
	Ortaokul	146	26,1	85	19,3
Bireyin Yetiştigi Yer	Lise	119	21,3	107	21,8
	Üniversite	78	13,9	53	10,8
	Köy	201	35,9	213	43,4
Bireyin Yetiştigi Yer	İlçe	240	42,9	184	37,5
	Şehir	68	12,1	42	8,6
	Büyükşehir	37	6,6	37	7,5
	Yurtdışı	14	2,5	15	3,1

Katılımcıların %53,3'ünün (n=560) kadın olduğu, kadın katılımcıların %71,3'ünün (n=399) fiziksel aktivitelere katılmadığı, %35,4'ünün (n=198) annesinin, %7,0'sinin (n=39) de babasının okur-yazar olmadığı ve %35'inin (n=201) de köyde yetiştiği görülmektedir. Katılımcıların %46,7'sinin (n=491) erkek olduğu, erkek katılımcıların %48,5'inin (n=238)

fiziksel aktivitelere katılmadığı, %43,4'ünün (n=213) annesinin, %10,2'sinin (n=50) de babasının okur-yazar olmadığı ve %43,4'ünün (n=213) de köyde yetiştiği görülmektedir (Tablo 1).

2.2. Veri Toplama Araçları

Veri Araştırmada, bireylerin cinsiyet, yaş, eğitim durumu, spor yapıp yapmadığı ve yetiştiği yer gibi demografik özellikleri kişisel bilgi formu aracılığıyla toplandı. Araştırmaya katılan ergenlerin saldırganlık düzeylerini belirlemek için Buss ve Perry (1992) tarafından geliştirilen Buss-Perry Agresyon Ölçeği (BPAÖ) kullanıldı. Buss ve Warren'in (2000) tarafından yeniden revize edilen ölçeğin Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması 2002 yılında Can (2002) tarafından yapılmıştır. Beşli likert tipindeki ölçek toplam 34 maddeden oluşmaktadır. Ölçekteki her madde "(1) karakterime hiç uygun değil, (2) çok az uygun, (3) biraz uygun, (4) çok uygun ve (5) tam uygun" şeklinde puanlanmaktadır. Ölçeğin fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, kızgınlık, düşmanlık ve dolaylı saldırganlık olmak üzere toplam beş alt boyutu bulunmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 34, en yüksek puan ise 170'tir. Araştırmalarda, ölçekten elde edilen alt boyut puanları kullanılabilirliği gibi toplam ölçek puanının da kullanılabilirliği belirtilmiştir (Buss ve Perry, 1992; Karataş 2009; Karataş ve Gökçakan, 2009). Ölçeğin orijinalinde, elde edilen puanın saldırganlığın derecelendirilmesinde kullanılabilirliği belirtilmiştir. Bu sınıflamaya göre; ≤ 58 puan düşük saldırganlık düzeyini, 59-110 puan orta saldırganlık düzeyini, ≥ 111 puan ise yüksek saldırganlık düzeyini göstermektedir (Buss ve Perry, 1992; Buss ve Warren, 2000; Can, 2002). Ölçeğin Türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirlik analizlerinde, Cronbach's alpha iç tutarlılık katsayısı ,91; alt boyutlar için Cronbach's alpha iç tutarlılık katsayısı fiziksel saldırganlıkta ,83-,85, sözel saldırganlıkta ,36-,59, öfkede ,72-,74, düşmanlıkta ,74-,75, dolaylı saldırganlıkta ,36-,53 olarak hesaplandığı belirtilmiştir (Can, 2002). Mevcut araştırmada ise Cronbach's alpha iç tutarlılık katsayısı ,86 olarak bulunmuştur. Bu değer ölçeğin mevcut örneklem için de kullanımının uygun olduğunu göstermektedir.

2.3. Verilerin Analizi

Veriler IBM Statistics (SPSS sürüm 25.0, Armonk, NY) paket programında analiz edildi. Verilerin normallik dağılımları Shaphiro Wilk's, homojenliği de Levene testleri ile sınılandıktan sonra verilerin normal dağılmadığı tespit edildiğinden ikili karşılaştırmalarda Mann-Whitney-U ve ki-kare, ikiden fazla grubun karşılaştırmasında ise Kruskal Wallis-H testleri kullanıldı. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $p < .05$ olarak kabul edildi. Farkın hangi değişkenler arasında olduğunu belirlemek için Post-Hoc testlerinden Temhane's T2 kullanılmıştır.

3. BULGULAR

BPAÖ'den alınan verilerden elde edilen bulgular aşağıda tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 2. BPAÖ'e göre kadın ve erkek katılımcıların saldırganlık düzeyleri

		Kadın		Erkek	
		f	%	f	%
BPAÖ	Düşük	258	46,1	222	45,2
	Orta	226	40,4	196	39,9
	Yüksek	76	13,6	73	14,9
	Toplam	560	100,0	491	100,0

Tablo 2'ye göre kadın katılımcıların %46,1'i (n=258) düşük, %40,4'ü (n=226) orta ve %13,6'sı (n=76) yüksek saldırganlık, erkek katılımcıların ise %45,2'si (n=222) düşük, %39,9'u (n=196) orta ve %14,9'u (n=73) da yüksek saldırganlık düzeyine sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Katılımcıların cinsiyetleri ile BPAÖ altboyutları arasındaki Mann-Whitney U Testi sonuçları

Altboyutlar	Cinsiyet	n	S.O.	S.T.	U	z	p
Fiziksel Saldırganlık	Kadın	560	503,68	282059,50	124979,500	-2,549	,011*
	Erkek	491	551,46	270766,50			
Sözel Saldırganlık	Kadın	560	520,11	291263,00	134183,00	-,674	,500
	Erkek	491	532,71	261563,00			
Kızgınlık	Kadın	560	529,69	296625,00	135415,00	-,421	,674
	Erkek	491	521,79	256201,00			
Düşmanlık	Kadın	560	547,38	306533,50	125506,500	-2,443	,015*
	Erkek	491	501,61	246292,50			
Dolaylı Saldırganlık	Kadın	560	535,63	299950,00	132090,00	-1,101	,271
	Erkek	491	515,02	252876,00			
Toplam Puan	Kadın	560	524,41	293671,00	136591,00	-,181	,856
	Erkek	491	527,81	259155,00			

*p<,05; S.O: Sıra Ortalamaları; S.T: Sıra Ortalamaları Toplamı

Tablo 3'de katılımcıların BPAÖ'den almış oldukları sıra ortalamaları incelendiğinde fiziksel saldırganlık ile düşmanlık alt boyutlarında kadınlar ile erkek katılımcılar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu saptanmıştır (p<,05). Fiziksel saldırganlık alt boyutunda erkek katılımcıların, düşmanlık alt boyutunda ise kadın katılımcıların saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4. Katılımcıların yaşları ile BPAÖ altboyutları arasındaki Mann-Whitney U testi sonuçları

Cinsiyet	Altboyutlar	Yaş	n	S.O.	S.T.	U	z	p
Kadın	Fiziksel Saldırganlık	12-15	46	239,10	10998,50	9917,50	-1,813	,070
		16-18	514	284,21	146081,50			
	Sözel Saldırganlık	12-15	46	225,00	10350,00	9269,00	-2,438	,015*
		16-18	514	285,47	146730,00			
	Kızgınlık	12-15	46	256,11	11781,00	10700,00	-1,069	,285
		16-18	514	282,68	145299,00			
	Düşmanlık	12-15	46	285,57	13136,00	11589,00	-,222	,824
		16-18	514	280,05	143944,00			
	Dolaylı Saldırganlık	12-15	46	230,86	10619,50	9538,50	-2,178	,029*
		16-18	514	284,94	106460,50			
Toplam Puan	12-15	46	238,18	10956,50	9875,50	-1,852	,064	
	16-18	514	284,29	146123,50				
Erkek	Fiziksel Saldırganlık	12-15	41	222,49	9122,00	8261,00	-1,109	,267
		16-18	450	248,14	111664,00			
	Sözel Saldırganlık	12-15	41	219,80	9012,00	8151,00	-1,239	,215
		16-18	450	248,39	111774,00			
	Kızgınlık	12-15	41	240,46	9857,50	8996,50	-,263	,792
		16-18	450	246,51	110928,50			
	Düşmanlık	12-15	41	221,58	9089,00	8228,00	-1,149	,251
		16-18	450	248,22	111697,00			
	Dolaylı Saldırganlık	12-15	41	178,74	7328,50	6467,50	-3,178	,001*
		16-18	450	252,13	113457,50			
Toplam Puan	12-15	41	206,41	8463,00	7602,00	-1,866	,062	
	16-18	450	249,61	112323,00				

*p<,05; S.O: Sıra Ortalamaları; S.T: Sıra Ortalamaları Toplamı

Tablo 4'de katılımcıların BPAÖ'den aldıkları sıra ortalamaları incelendiğinde, sözel saldırganlık ve dolaylı saldırganlık altboyutlarında 16-18 yaşındaki kadın katılımcıların 12-15 yaşındaki kadın katılımcılardan, 16-18 yaşındaki erkek katılımcıların ise dolaylı saldırganlık altboyutunda 12-15 yaşındaki erkek katılımcılardan daha yüksek saldırganlık düzeyine sahip oldukları görülmektedir.

Tablo 5. Katılımcıların fiziksel aktiviteye katılım durumu ile BPAÖ altboyutları arasındaki Mann-Whitney U Testi sonuçları

Cinsiyet	Altboyutlar	Fiziksel Aktiviteye Katılım	n	S.O.	S.T.	U	z	p
Kadın	Fiziksel Saldırganlık	Evet	163	276,07	45000,00	31634,00	-415	,678
		Hayır	397	282,32	112080,00			
	Sözel Saldırganlık	Evet	163	257,41	41958,00	28592,00	-2,172	,030*
		Hayır	397	289,98	115122,00			
	Kızgınlık	Evet	163	268,41	43751,50	30385,50	-1,135	,257
		Hayır	397	285,46	113328,50			
	Düşmanlık	Evet	163	274,01	44664,00	31298,00	,609	,543
		Hayır	397	283,16	112416,00			
	Dolaylı Saldırganlık	Evet	163	257,48	41970,00	28604,00	-2,163	,031*
		Hayır	397	289,95	115110,00			
Toplam Puan	Evet	163	264,55	43121,50	29755,50	-1,495	,135	
	Hayır	397	287,72	113958,50				
Erkek	Fiziksel Saldırganlık	Evet	253	244,08	61753,50	29622,50	-,309	,759
		Hayır	238	248,04	59032,50			
	Sözel Saldırganlık	Evet	253	248,52	62875,00	29470,00	-407	,684
		Hayır	238	243,32	57911,00			
	Kızgınlık	Evet	253	247,29	62564,00	29781,00	-,208	,835
		Hayır	238	244,63	58222,00			
	Düşmanlık	Evet	253	242,08	61246,50	29115,50	-,632	,527
		Hayır	238	250,17	59539,50			
	Dolaylı Saldırganlık	Evet	253	240,21	60772,50	28641,50	-,935	,350
		Hayır	238	252,16	60013,50			
Toplam Puan	Evet	253	243,27	61547,50	29416,50	-,440	,660	
	Hayır	238	248,90	59238,50				

*p<,05; S.O: Sıra Ortalamaları; S.T: Sıra Ortalamaları Toplamı

Tablo 5 incelendiğinde, kadın katılımcıların sözel saldırganlık ve dolaylı saldırganlık altboyutlarında fiziksel aktiviteye katılım durumuna göre farklılık görülmektedir. Kadın katılımcılar arasında fiziksel aktiviteye katılmayan kadın katılımcıların saldırganlık düzeyleri fiziksel aktiviteye katılan kadın katılımcılardan daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Erkek katılımcılar arasında ise fiziksel aktiviteye katılım durumuna göre anlamlı farklılık bulunamamıştır.

Tablo 6. Katılımcıların spor branş türü ile BPAÖ altboyutları arasındaki Kruskal-Wallis H Testi sonuçları

Cinsiyet	Altboyutlar	Spor Branşı	n	S.O.	χ^2	p	fark
Kadın	Fiziksel Saldırganlık	1) Bireysel	53	328,42	9,239	,010*	3>2 1>2
		2) Takım	108	247,57			
		3) Yok	399	283,05			
	Sözel Saldırganlık	1) Bireysel	53	284,92	8,793	,012*	3>2 1>2
		2) Takım	108	239,35			
		3) Yok	399	291,05			
	Kızgınlık	1) Bireysel	53	272,69	1,850	,397	
		2) Takım	108	263,27			
		3) Yok	399	286,20			
	Düşmanlık	1) Bireysel	53	294,77	2,033	,362	
		2) Takım	108	261,692			
		3) Yok	399	283,69			
	Dolaylı Saldırganlık	1) Bireysel	53	293,08	9,236	,010*	3>2 1>2
		2) Takım	108	238,14			
		3) Yok	399	290,29			
	Toplam Puan	1) Bireysel	53	305,75	8,876	,012*	3>2 1>2
		2) Takım	108	240,17			
		3) Yok	399	288,06			
Erkek	Fiziksel Saldırganlık	1) Bireysel	69	223,85	1,843	,398	
		2) Takım	184	250,33			
		3) Yok	238	248,66			
	Sözel Saldırganlık	1) Bireysel	69	266,56	1,589	,452	
		2) Takım	184	242,28			
		3) Yok	238	243,31			
	Kızgınlık	1) Bireysel	69	241,25	,116	,944	
		2) Takım	184	248,12			
		3) Yok	238	245,66			
	Düşmanlık	1) Bireysel	69	251,46	1,341	,511	
		2) Takım	184	236,44			
		3) Yok	238	251,80			
	Dolaylı Saldırganlık	1) Bireysel	69	249,62	1,230	,541	
		2) Takım	184	236,90			
		3) Yok	238	251,94			
	Toplam Puan	1) Bireysel	69	240,00	,355	,837	
		2) Takım	184	243,21			
		3) Yok	238	249,73			

*p<,05; S.O: Sıra Ortalamaları; S.T: Sıra Ortalamaları Toplamı; χ^2 : Ki-Kare

Tablo 6'ya göre katılımcıların BPAÖ'den aldıkları sıra ortalamaları incelendiğinde kadın katılımcılarda fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, dolaylı saldırganlık altboyutları ve toplam ölçek puanında herhangi bir branşı olmayanların takım sporu yapanlardan, bireysel sporlarla ilgilenenlerin ise takım sporu yapanlardan daha yüksek saldırganlık düzeyine sahip oldukları bulunmuştur. Erkek katılımcılarda ise bireysel ve takım sporu yapanlar ile yapmayanların saldırganlık düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Tablo 7. Kadın katılımcıların anne eğitim durumu ile BPAÖ altboyutları arasındaki Kruskal-Wallis H Testi sonuçları

Cinsiyet	Altboyutlar	Anne Eğitim Durumu	n	S.O.	χ^2	p	fark
Kadın	Fiziksel Saldırganlık	1) Okur-Yazar Değil	198	263,32	10,781	,056	
		2) Okur-yazar	47	268,98			
		3) İlkokul	142	281,25			
		4) Ortaokul	71	335,70			
		5) Lise	71	278,30			
		6) Üniversite	31	282,84			
	Sözel Saldırganlık	1) Okur-Yazar Değil	198	259,06	22,691	,000**	4>3,1
		2) Okur-yazar	47	315,65			
		3) İlkokul	142	258,79			
		4) Ortaokul	71	348,63			
		5) Lise	71	301,27			
		6) Üniversite	31	259,97			
	Kızgınlık	1) Okur-Yazar Değil	198	257,64	19,700	,001*	6>4 4>1
		2) Okur-yazar	47	257,64			
		3) İlkokul	142	270,03			
		4) Ortaokul	71	285,04			
		5) Lise	71	288,71			
		6) Üniversite	31	241,76			
	Düşmanlık	1) Okur-Yazar Değil	198	277,43	13,649	,018*	4>3
		2) Okur-yazar	47	307,91			
		3) İlkokul	142	258,82			
		4) Ortaokul	71	332,92			
		5) Lise	71	280,62			
		6) Üniversite	31	237,55			
Dolaylı Saldırganlık	1) Okur-Yazar Değil	198	264,68	16,653	,005*	4>3,1	
	2) Okur-yazar	47	282,68				
	3) İlkokul	142	266,42				
	4) Ortaokul	71	342,85				
	5) Lise	71	304,43				
	6) Üniversite	31	245,08				
Toplam Puan	1) Okur-Yazar Değil	198	258,94	23,972	,000**	6>4 4>3,1	
	2) Okur-yazar	47	288,14				
	3) İlkokul	142	269,65				
	4) Ortaokul	71	362,11				
	5) Lise	71	290,51				
	6) Üniversite	31	246,47				

*p<,05; **p<,000; S.O: Sıra Ortalamaları; χ^2 : Ki-Kare

Kadın katılımcıların anne eğitim durumu ile saldırganlık puanları arasındaki fark incelendiğinde kadın katılımcılarda anne eğitim durumunun fiziksel saldırganlık altboyutu dışındaki tüm altboyutlar ve toplam ölçek puanında saldırganlık düzeyini etkilediği bulgusuna ulaşılmıştır. Anne eğitim düzeyi arttıkça katılımcıların saldırganlık düzeylerinin de arttığı görülmüştür (Tablo 7).

Tablo 8. Erkek katılımcıların anne eğitim durumu ile BPAÖ altboyutları arasındaki Kruskal-Wallis H Testi sonuçları

Cinsiyet	Altboyutlar	Anne Eğitim Durumu	n	S.O.	χ^2	p	fark
Erkek	Fiziksel Saldırganlık	1) Okur-Yazar Değil	213	237,63	4,811	,439	
		2) Okur-yazar	50	243,66			
		3) İlkokul	105	253,10			
		4) Ortaokul	61	278,37			
		5) Lise	47	230,07			
		6) Üniversite	15	241,17			
	Sözel Saldırganlık	1) Okur-Yazar Değil	213	226,37	20,185	,001*	5>4 4>1
		2) Okur-yazar	50	231,90			
		3) İlkokul	105	261,23			
		4) Ortaokul	61	302,61			
		5) Lise	47	221,62			
		6) Üniversite	15	311,27			
	Kızgınlık	1) Okur-Yazar Değil	213	255,97	4,867	,432	
		2) Okur-yazar	50	231,82			
		3) İlkokul	105	237,30			
		4) Ortaokul	61	263,47			
		5) Lise	47	222,01			
		6) Üniversite	15	216,73			
	Düşmanlık	1) Okur-Yazar Değil	213	243,99	4,672	,457	
		2) Okur-yazar	50	221,60			
		3) İlkokul	105	260,05			
		4) Ortaokul	61	258,50			
		5) Lise	47	248,31			
		6) Üniversite	15	199,43			
Dolaylı Saldırganlık	1) Okur-Yazar Değil	213	239,30	3,291	,655		
	2) Okur-yazar	50	270,81				
	3) İlkokul	105	246,60				
	4) Ortaokul	61	254,73				
	5) Lise	47	229,72				
	6) Üniversite	15	269,73				
Toplam Puan	1) Okur-Yazar Değil	213	239,53	4,898	,428		
	2) Okur-yazar	50	239,91				
	3) İlkokul	105	254,64				
	4) Ortaokul	61	276,71				
	5) Lise	47	224,37				
	6) Üniversite	15	240,57				

*p<,05; S.O: Sıra Ortalamaları; χ^2 : Ki-Kare

Erkek katılımcıların anne eğitim durumu ile saldırganlık puanları arasındaki fark incelendiğinde, anne eğitim düzeyinin sözel saldırganlık altboyutunu etkilediği ve diğer boyutlar üzerinde bir etkisi olmadığı tespit edilmiştir (Tablo 8).

Tablo 9. Kadın katılımcıların baba eğitim durumu ile BPAÖ altboyutları arasındaki Kruskal-Wallis H Testi sonuçları

Cinsiyet	Altboyutlar	Baba Eğitim Durumu	n	S.O.	χ^2	p	fark
Kadın	Fiziksel Saldırıcılık	1) Okur-Yazar Değil	39	332,27	14,290	,014*	5>4,3
		2) Okur-yazar	42	271,02			
		3) İlkokul	136	257,17			
		4) Ortaokul	146	259,37			
		5) Lise	119	311,49			
		6) Üniversite	78	292,66			
	Sözel Saldırıcılık	1) Okur-Yazar Değil	39	320,92	13,685	,018*	5>3
		2) Okur-yazar	42	278,13			
		3) İlkokul	136	252,90			
		4) Ortaokul	146	267,39			
		5) Lise	119	317,4			
		6) Üniversite	78	277,89			
	Kızgınlık	1) Okur-Yazar Değil	39	281,97	6,426	,267	
		2) Okur-yazar	42	264,17			
		3) İlkokul	136	259,64			
		4) Ortaokul	146	289,10			
		5) Lise	119	306,03			
		6) Üniversite	78	269,89			
	Düşmanlık	1) Okur-Yazar Değil	39	308,97	12,969	,024*	4>3 4>6
		2) Okur-yazar	42	288,00			
		3) İlkokul	136	248,45			
		4) Ortaokul	146	301,00			
		5) Lise	119	298,75			
		6) Üniversite	78	251,89			
Dolaylı Saldırıcılık	1) Okur-Yazar Değil	39	299,85	21,726	,001*	5>3	
	2) Okur-yazar	42	260,50				
	3) İlkokul	136	237,27				
	4) Ortaokul	146	286,46				
	5) Lise	119	328,18				
	6) Üniversite	78	273,07				
Toplam Puan	1) Okur-Yazar Değil	39	321,26	18,247	,003*	5>3	
	2) Okur-yazar	42	268,17				
	3) İlkokul	136	243,95				
	4) Ortaokul	146	278,03				
	5) Lise	119	323,05				
	6) Üniversite	78	270,19				

*p<,05; S.O: Sıra Ortalamaları; χ^2 : Ki-Kare

Kadın katılımcıların baba eğitim durumu ile saldırıcılık puanları arasındaki fark incelendiğinde, kadın katılımcılarda baba eğitim durumunun sadece kızgınlık altboyutunda saldırıcılık düzeyini etkilemediği ve diğer tüm alt boyutlarda saldırıcılık düzeyini etkilediği görülmektedir. Kadınların kızgınlık altboyutu hariç diğer altboyutlar ve toplam puanda baba eğitim düzeyi arttıkça kadınların saldırıcılık düzeylerinin arttığı görülmüştür (Tablo 9).

Tablo 10. Erkek katılımcıların baba eğitim durumu ile BPAÖ altboyutları arasındaki Kruskal-Wallis H Testi sonuçları

Cinsiyet	Altboyutlar	Baba Eğitim Durumu	n	S.O.	χ^2	p
Erkek	Fiziksel Saldırganlık	1) Okur-Yazar Değil	50	228,02	7,299	,199
		2) Okur-yazar	57	262,75		
		3) İlkokul	129	232,20		
		4) Ortaokul	95	241,08		
		5) Lise	107	273,05		
		6) Üniversite	53	232,75		
	Sözel Saldırganlık	1) Okur-Yazar Değil	50	208,56	6,980	,222
		2) Okur-yazar	57	232,58		
		3) İlkokul	129	241,69		
		4) Ortaokul	95	248,77		
		5) Lise	107	261,54		
		6) Üniversite	53	269,91		
	Kızgınlık	1) Okur-Yazar Değil	50	265,50	1,537	,909
		2) Okur-yazar	57	250,36		
		3) İlkokul	129	236,96		
		4) Ortaokul	95	246,14		
		5) Lise	107	246,29		
		6) Üniversite	53	244,08		
	Düşmanlık	1) Okur-Yazar Değil	50	276,11	5,478	,360
		2) Okur-yazar	57	235,56		
		3) İlkokul	129	229,03		
		4) Ortaokul	95	249,71		
		5) Lise	107	258,48		
		6) Üniversite	53	238,27		
Dolaylı Saldırganlık	1) Okur-Yazar Değil	50	211,60	5,309	,373	
	2) Okur-yazar	57	248,06			
	3) İlkokul	129	238,40			
	4) Ortaokul	95	263,71			
	5) Lise	107	255,41			
	6) Üniversite	53	243,99			
Toplam Puan	1) Okur-Yazar Değil	50	236,70	2,476	,780	
	2) Okur-yazar	57	246,42			
	3) İlkokul	129	234,61			
	4) Ortaokul	95	248,79			
	5) Lise	107	262,14			
	6) Üniversite	53	244,45			

*p<,05; S.O: Sıra Ortalamaları; χ^2 : Ki-Kare

Erkek katılımcılarda baba eğitim durumunun tüm altboyutlarda saldırganlık düzeyini etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır (Tablo 10).

Tablo 11. Katılımcıların yetiştiği yer ile BPAÖ altboyutları arasındaki Kruskal-Wallis H Testi sonuçları

Cinsiyet	Altboyutlar	Yetiştirildiği Yer	n	S.O.	χ^2	p	fark
Kadın	Fiziksel Saldırganlık	1) Köy	201	242,69	18,433	,001*	2>1 3>1
		2) İlçe	240	295,08			
		3) Şehir	68	318,46			
		4) Büyükşehir	51	310,27			
	Sözel Saldırganlık	1) Köy	201	237,14	22,828	,000**	2>1 3>1
		2) İlçe	240	302,59			
		3) Şehir	68	308,96			
		4) Büyükşehir	51	309,46			
	Kızgınlık	1) Köy	201	244,84	18,034	,001*	2>1 3>1
		2) İlçe	240	294,63			
		3) Şehir	68	329,46			
		4) Büyükşehir	51	289,25			
Düşmanlık	1) Köy	201	262,98	7,845	,068		
	2) İlçe	240	281,60				
	3) Şehir	68	326,24				
	4) Büyükşehir	51	283,42				
Dolaylı Saldırganlık	1) Köy	201	229,78	34,800	,000**	2>1 3>1	
	2) İlçe	240	306,07				
	3) Şehir	68	338,88				
	4) Büyükşehir	51	282,24				
Toplam Puan	1) Köy	201	233,90	28,782	,000**	2>1 3>1	
	2) İlçe	240	300,01				
	3) Şehir	68	335,94				
	4) Büyükşehir	51	298,45				
Erkek	Fiziksel Saldırganlık	1) Köy	213	237,61	3,212	,360	
		2) İlçe	184	249,88			
		3) Şehir	42	236,08			
		4) Büyükşehir	52	274,63			
	Sözel Saldırganlık	1) Köy	213	224,40	10,019	,018*	4>2 2>1
		2) İlçe	184	260,05			
		3) Şehir	42	250,63			
		4) Büyükşehir	52	281,02			
	Kızgınlık	1) Köy	213	245,89	,874	,832	
		2) İlçe	184	247,35			
		3) Şehir	42	228,80			
		4) Büyükşehir	52	255,57			
Düşmanlık	1) Köy	213	237,24	2,939	,401		
	2) İlçe	184	249,60				
	3) Şehir	42	240,74				
	4) Büyükşehir	52	273,39				
Dolaylı Saldırganlık	1) Köy	213	229,69	8,698	,034*	4>1	
	2) İlçe	184	250,04				
	3) Şehir	42	253,51				
	4) Büyükşehir	52	292,45				
Toplam Puan	1) Köy	213	232,51	5,779	,123		
	2) İlçe	184	252,99				
	3) Şehir	42	239,44				
	4) Büyükşehir	52	281,82				

*p<,05;**p<,000; S.O: Sıra Ortalamaları; χ^2 : Ki-Kare

Tablo 11 incelendiğinde kadın katılımcıların yetiştiği yer ile saldırganlık düzeyi arasında tüm altboyutlar ve toplam ölçek puanında istatistiksel olarak anlamlı bir fark

varken, erkek katılımcılarda ise sadece sözel saldırganlık ve dolaylı saldırganlık altboyutları arasında anlamlı bir fark olduğu görüldü. Kadınlarda ilçe ve şehirde yetişenlerin saldırganlık düzeylerinin köyde yetişenlerden daha yüksek olduğu, erkeklerde ise sözel saldırganlık alt boyutunda büyükşehirde yaşayanların ilçede yaşayanlardan, ilçede yaşayanların ise köyde yaşayanlardan; dolaylı saldırganlık altboyutunda da büyükşehirde yaşayanların köyde yaşayanlardan daha yüksek saldırganlık düzeyine sahip oldukları tespit edilmiştir.

4. TARTIŞMA

Bu araştırmanın amacı, ergenlik dönemindeki bireylerin cinsiyetine göre saldırganlık düzeylerini etkileyen faktörleri incelemektir. Araştırma sonucunda kadın katılımcıların %40,4'ünün orta, %13,6'sının yüksek; erkek katılımcıların ise %39,9'unun orta, %14,9'unun da yüksek saldırganlık düzeyine sahip oldukları tespit edildi. Erkek katılımcıların fiziksel saldırganlık, kadın katılımcıların ise düşmanlık alt boyutunda saldırganlık düzeylerinin yüksek olduğu görüldü. Literatür incelendiğinde araştırma bulgularımızın bazı araştırmalar ile benzer sonuçlar gösterdiği görülmektedir. Bu araştırmalara göre cinsiyet, saldırganlık davranışlarını etkileyebilmekte ve erkekler kadınlardan daha fazla fiziksel saldırganlık davranışları gösterebilmektedir (Liu, 2004; Özgider ve Akgün, 2021; Şahinler ve Ulukan, 2020; Yamak, vd., 2019). Mevcut araştırma sonuçları da bu bulguları desteklemektedir. Bu bağlamda cinsiyetin saldırganlık davranışlarını etkileyebileceği söylenebilir (Björkqvist, 2018; Karataş, 2008). Buna karşın, Erşan, Dogan ve Doğan (2009) cinsiyet ve saldırganlık tutumları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farka ulaşamamıştır. Cinsiyet açısından araştırma sonuçları değerlendirildiğinde, kadın ve erkek katılımcıların farklı saldırganlık seviyelerine sahip olmasının hem toplumsal hem biyolojik faktörlerden kaynaklandığı düşünülmektedir. Genel olarak cinsiyet rolleri açısından kadınlar ve erkekler farklı şekillerde yetiştirilmektedir. Bu da kültürden kültüre farklılık göstermektedir. Kadınlardan şefkatli, duyarlı ve itaatkâr olmaları beklenirken; erkeklerin saldırganlık davranışları takdir edilebilmektedir (Malonda-Vidal, vd., 2021). Bunun yanında erkeklerde yüksek testosteron hormonu seviyesinin saldırganlık davranışlarını olumsuz yönde etkilediği bilinmektedir (Anderson ve Huesmann, 2003). Ayrıca, erkekler saldırganlık davranışlarını sosyal hayatta diğer bireyleri kontrol edebilecekleri ve kendilerini onaylayabilecekleri bir araç olarak kullanmayı diğer davranış biçimleri gibi öğrenebilmektedir (Sutherland ve Cressey, 1978).

Kadın katılımcıların yaşları ile sözel saldırganlık ve dolaylı saldırganlık alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Ergenlerde yaşın saldırganlık düzeyi üzerinde etkili olduğunu gösteren çalışmalar araştırma bulgularımızı desteklerken (Işık, Kılıç ve Aksoy, 2017; Kaplan ve Aksel, 2013; Özgider ve Akgün, 2021; Ulus ve Yalçıntaş Sezgin, 2019); yaşın saldırganlık düzeyini etkilemediğini ortaya koyan çalışmalar da bulunmaktadır (Dönmez, Kolukısa, ve Türkeri, 2019). Özellikle ergenlik döneminde bireylerin dışarda akranlarıyla birlikte daha fazla zaman geçirmeye başlamaları ve yaşla birlikte hormonların ergenlerin vücudu ve duygularında meydana getirdiği değişimler saldırganlık davranışlarını artırabilmektedir (Austerman, 2017; Gözcü Yavaş, 2012). Bu açıdan bir süreç olarak ortaya çıkan ergenlik dönemi, yaşla beraber bireylerin davranışlarında bazı değişimler meydana getirmekte ve saldırganlık davranışlarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Araştırmaya katılan katılımcıların fiziksel aktiviteye katılım durumu ile saldırganlık düzeyleri incelendiğinde kadın katılımcılarda sözel saldırganlık ve dolaylı saldırganlık alt boyutlarında anlamlı bir farka ulaşılmıştır. Fiziksel aktiviteye katılmayan kadın katılımcıların saldırganlık davranışları göstermeye daha eğilimli olduğu görülmektedir. Bu da fiziksel aktivitenin bireylerde stresi azalttığı ve çevresine uyum sağlamada etkili olduğunu göstermektedir. Literatürde saldırganlık gibi istenmeyen davranışların sporla azaltılabileceğini ortaya koyan araştırmalar bu bulgularımızı desteklemektedir (Açık, Karademir ve Bayer, 2018; Şenyüzlü, 2013). Ancak spor yapan kadınların spor yapan erkeklerden daha yüksek saldırganlık düzeyine sahip olduğunu gösteren araştırma bulguları (Çelik, Zengin ve Baş, 2017; Kırimoğlu, vd., 2008) ile araştırma bulgularımız farklılık göstermektedir. Ayrıca, araştırma bulgularımız ile spor yapan kadınların yapmayanlara göre daha saldırgan olduğunu (Shokoufeh ve Türkmen, 2019) ve aktif spor yapan bireylerin yapmayanlara göre daha yüksek saldırganlık düzeyine sahip olduğunu gösteren çalışma bulguları arasında da farklılık bulunmaktadır (Şeker ve Uslu, 2020). Bu farkın araştırmanın örnekleminde kaynaklandığı değerlendirilebilir. Genellikle ergenlik döneminde bireyler daha savunmasız hale gelmekte ve bazı duyguları daha yoğun bir şekilde yaşamaktadır. Bu geçiş döneminde sportif faaliyetlerin ergen bireylerin davranışlarını olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir. Dolayısıyla sportif faaliyetlere katılan ergenlerin daha düşük saldırganlık düzeylerine sahip oldukları söylenebilir. Mevcut araştırma bulguları açısından, ergenlik döneminde fiziksel aktivite veya spora katılım bireylerin saldırganlık davranışlarını azaltmada olumlu etki oluşturacağı ön görülmektedir.

Saldırganlık davranışları yapılan spor branşından da etkilenebilmektedir. Araştırmada, bireysel ve takım sporu yapan kadın katılımcıların fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık ve dolaylı saldırganlık düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunurken; erkek katılımcılar arasında anlamlı bir fark görülmedi. Bireysel spor yapan kadın katılımcıların fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık ve dolaylı saldırganlık düzeylerinin takım sporu yapan kadın katılımcılardan daha yüksek olduğu tespit edildi. Dolayısıyla araştırmamızda bireysel sporlarla uğraşan kadın katılımcıların daha saldırgan oldukları görüldü. Literatür incelendiğinde Çobanoğlu, (2006), Kafalı, vd., (2017) ve Tutkun, vd.'nin (2010) bulguları araştırma bulgularımızla paraleldir. Ancak, literatürde takım ile bireysel sporcuların saldırganlık düzeyleri arasında fark olmadığını gösteren çalışmalar da bulunmaktadır (Dalbudak, vd., 2016; Karakaya, 2002; Yıldız, 2009). Takım ve bireysel sporlarla uğraşan ergenlerin saldırganlık düzeylerindeki bu farkın nedeninin takım sporlarıyla uğraşan sporcuların hem takım arkadaşları hem de rakip takım üyeleri ile sürekli bir iletişim halinde olmaları ve daha fazla sorun ve zorluklarla mücadele etmek zorunda olmalarından dolayı saldırganlık davranışlarını daha iyi tolere etmeyi öğrenmelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Ayrıca, takım sporuyla uğraşan ergenlerin takım içi veya rakip takımdaki bireylerle daha fazla iletişim kurduklarından sorunları çözmede saldırgan davranışlar göstermek yerine konuşarak veya onları anlamaya çalışarak çözmeyi tercih ettikleri varsayılmaktadır. Bu nedenle, bireysel spor yapan ergenlerin günlük hayatlarında daha fazla saldırgan davranışlar gösterdikleri düşünülmektedir.

Araştırmada ergenlerin saldırganlık davranışlarının ebeveynlerinin eğitim düzeyine göre de farklılaştığı görülmektedir. Annenin eğitim düzeyinin kadın katılımcıların sözel saldırganlık, kızgınlık, düşmanlık ve dolaylı saldırganlık alt boyutlarında; babanın eğitim

durumunun ise fiziksel saldırganlık, sözel saldırganlık, düşmanlık ve dolaylı saldırganlık alt boyutlarında anlamlı bir fark yarattığı tespit edilmiştir. Erkek katılımcılarda ise anne eğitim düzeyinin sözel saldırganlık alt boyutunda etkili olduğu; baba eğitim düzeyinin ise saldırganlık düzeyinde herhangi bir fark yaratmadığı görülmektedir. Saldırganlık davranışları ile ebeveynlerin eğitim düzeyi arasında anlamlı bir fark olduğunu gösteren çalışmalar, araştırma bulgularımızı destekler niteliktedir (Bahadır ve Erdoğan, 2016; Eroğlu, 2020; Doğan, Karacan Doğan ve Kayışoğlu, 2017; Kahveci, Karagün ve Sarper 2020). Ebeveynlerin eğitim seviyesi azaldıkça saldırganlık davranışlarının arttığı (Erdoğdu, vd., 2018), baba eğitim düzeyinin ise saldırganlık davranışları etkilemediğini gösteren çalışma bulguları (Ulus ve Yalçıntaş Sezgin, 2019) araştırma bulgularımızı desteklemektedir. Ancak, anne eğitim düzeyinin saldırganlık davranışlarını etkilemediğini gösteren araştırma bulguları (Alp, vd., 2014) araştırma bulgularımızdan farklıdır. Dolayısıyla, ebeveynlerin eğitim düzeylerinin kadın katılımcıların saldırganlık düzeylerinin erkek katılımcılardan daha fazla etkilendiği savunulabilir. Özellikle anne eğitim düzeyi artıkça kadın ergenlerin saldırganlık düzeylerinin arttığı tespit edilmiştir. Kadın ergenlerin sözel saldırganlık, kızgınlık, düşmanlık ve dolaylı saldırganlık düzeylerindeki bu artışın nedeninin annenin eğitim düzeyi artıkça ev hanımı olmak yerine bir işte çalışmalarından dolayı çocuklarına fazla zaman ayıramamalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Çünkü gün içerisinde işte çalışan anneler mesai sonrası eve hem yorgun bir şekilde gelmekte hem de geldiğinde zamanının büyük bir kısmını çocukları yerine yemek yapmak ve ev işlerine ayırmak zorunda olduğundan çocuklarının sorunları veya eğitimi ile yeterince ilgilenemiyor olabilirler. Annenin eğitim düzeyinin artmasının böyle bir dezavantaja neden olduğu söylenebilir.

5. SONUÇ

Bu araştırmanın sonucunda ergen bireylerde erkek katılımcıların yüksek fiziksel saldırganlık düzeyine sahip oldukları, kadın katılımcıların ise düşmanlık alt boyutunda yüksek saldırganlık düzeyine sahip oldukları tespit edilmiştir. Bununla beraber yaş, fiziksel aktiviteye katılım, spor branş türü, ebeveyn eğitim durumu ve bireyin yetiştiği yer gibi faktörlerin ergen bireylerde fiziksel, sözel, kızgınlık, düşmanlık ve dolaylı saldırganlık gibi farklı saldırganlık tipleri üzerinde önemli etkilere sahip olduğu belirlenmiştir.

6. ÖNERİLER

Bu araştırmanın nicel araştırma yöntemlerinden anket tekniğinin ve kolayda örnekleme yönteminin kullanılarak sadece Mardin ve Şırnak illerinde gerçekleştirilmesi, araştırmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır. İleride yapılacak araştırmalarda ergen bireylerin saldırganlık davranışlarının daha derinlemesine incelenebilmesi için nitel araştırma yöntemlerinden mülakat tekniğinin uygulanması önerilmektedir. Bunun yanı sıra farklı illerde ikamet eden katılımcılardan oluşan örneklem gruplarının oluşturulması önerilmektedir. Ayrıca araştırmada ergenlerde yaş, fiziksel aktiviteye katılım, spor branşı, ebeveynlerin eğitimleri ve yetişilen yer gibi faktörlerin saldırganlık davranışlarını etkilediği tespit edildiğinden dolayı ergenlerde saldırganlık davranışlarının azaltılması veya kontrol altına alınması sürecinde bu gibi faktörlerin göz önünde bulundurulması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Açak, M., Karademir, T., & Bayer, R. (2018). Orta öğretim okullarında okuyan öğrencilerin saldırganlık tutumlarının araştırılması. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 39-50.
- Allen, J. J., Anderson, C. A., & Bushman, B. J. (2018). The general aggression model. *Current Opinion in Psychology*, 19, 75-80. doi.org/10.1016/j.copsyc.2017.03.034.
- Alp, M., Eraslan, M., Atay, E., & Özmutlu, İ. (2014). Düzenli spor yapan ve yapmayan çocukların sosyo-demografik özelliklerine göre saldırganlık düzeylerinin incelenmesi. *E-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 26-30.
- Anderson, C. A., & Bushman, B. J. (2018). Media violence and the general aggression model. *Journal of Social Issues*, 74(2), 386-413. doi:10.1111/josi.12275.
- Anderson, C. A., & Huesmann, L. R. (2003). Human aggression: A social cognition ve view. M. A. Hogg ve J. Cooper (Ed), *The Sage Handbook of Social Psychology* (pp. 221-248). Thousand Oaks, CA: Sage Publication.
- Archer, J., & Coyne, S. M. (2005). An integrated review of indirect, relational, and social aggression. *Personality and Social Psychology Review*, 9(3), 212-230. doi:10.1207/s15327957pspr0903_2.
- Austerman, J. (2017). Violence and aggressive behavior. *Pediatrics in Review*, 38(2), 69-80. doi:10.1542/pir.2016-0062.
- Bartholow, B. D. (2017). The aggressive brain. B. J. Bushman. (Ed), *Aggression and violence: A social psychological perspective* (pp. 47-60). New York: Routledge.
- Bayhan, V. (2013). Beden sosyolojisi ve toplumsal cinsiyet. *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, 63, 147-164.
- Berkowitz, L. (2012). A history of social psychological research on aggression. W. Kruglanski ve W. Stroebe (Ed), *Handbook of the history of social psychology* (pp. 265-282). New York: Psychology Press.
- Björkqvist, K. (2018). Gender differences in aggression. *Current Opinion in Psychology*, 19, 39-42. doi:10.1016/j.copsyc.2017.03.030.
- Buss, A. H., & Perry, M. (1992). The aggression questionnaire. *Journal of Personality and Social Psychology*, 63, 452-459.
- Buss, A. H., & Warren, W. L. (2000). *The aggression questionnaire manual*. Los Angeles: Western Psychological Services.
- Camadan, F., & Yazıcı, H. (2017). Üniversite öğrencilerinde gözlenen saldırganlık eğilimlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 7(2), 225-234. Doi: 10.5961/jhes.2017.202.
- Can S. (2002). *Aggression Questionnaire adlı ölçeğin Türk popülasyonunda geçerlik ve güvenilirlik çalışması*. (Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi). GATA Haydarpaşa Eğitim Hastanesi, Psikiyatri Servisi, İstanbul.
- Can, A. (2020). *SPSS ile bilimsel araştırma sürecinde nicel veri analizi* (9. Basım). Ankara: Pegem Akademi.
- Çelik, A., Zengin, S., & Baş, M. (2017). Sporcu lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin belirlenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 2 (4), 20-31.
- Çobanoğlu, G. B. (2006). *Takım sporları ve bireysel sporlar yapan sporcuların saldırganlık düzeylerinin incelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Coyne, S. M., Archer, J., Eslea, M., & Liechty, T. (2008). Adolescent perceptions of indirect forms of relational aggression: sex of perpetrator effects. *Aggressive Behavior*, 34(6), 577-583. doi:10.1002/ab.20266.
- Cross, C. P., & Campbell, A. (2011). Women's aggression. *Aggression and Violent Behavior*, 16(5), 390-398. doi:10.1016/j.avb.2011.02.012.

- Cüceloğlu, D. (2014). İnsan ve davranışı psikolojinin temel kavramları (28. Basım). İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Çelik, G, Tahiroğlu, A., & Avcı, A. (2008). Ergenlik döneminde beynin yapısal ve nörokimyasal değişimi. *Klinik Psikiyatri*, 11, 42-47.
- Dalbudak, İ., Ramazanoğlu, F., Beyleroğlu, M., Gökyürek, B., & Okan, İ. (2016). Spor bilimleri fakültesindeki performans sporcusu ve spor yapmayan meslek yüksekokulundaki öğrencilerin duygusal zeka ve saldırganlık düzeylerinin incelenmesi ısparta örneği. *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 18(4), 51-66.
- Doğan, İ., Karacan Doğan, P., & Kayışoğlu, N. B. (2017). Beden eğitimi öğretmeni adaylarının saldırganlık düzeylerinin incelenmesi: batı Karadeniz örneği. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 2 (3), 1-16.
- Dönmez, K. H., Kolukısa, Ş., & Türkeri, R. (2019). Türkiye Futbol Federasyonu 2. Liginde Futbol Oynayan Erkek Sporcuların Saldırganlık ve Benlik Saygısı Durumlarının Karşılaştırılması. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 11 (21), 239-249.
- Erden, N. K. (2007). Abant İzzet Baysal Üniversitesi öğretmenlik bölümleri birinci öğretim son sınıf öğrencilerinin saldırganlık türleri. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Erdoğan, Ç. H., & Bahadır, Z. (2016). Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin incelenmesi. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, (7), 33-48.
- Erdoğan, M., Koçyiğit, M., Kayışoğlu, N. B., & Yılmaz, B. (2018). Futbol ve Futsal Branşlarında Spor Yapan Genç Kadınların Saldırganlık Yaklaşımları. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD), Özel Sayı 3*, 1-14.
- Eroğlu, M. (2020). Eğitim fakültesi öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin incelenmesi. *Eğitim ve Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 3(2), 135-143.
- Erşan, E., Dogan, O., & Doğan, S. (2009). Beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin sosyodemografik açıdan değerlendirilmesi. *Cumhuriyet Medical Journal (CMJ)*, 31(3), 231-238.
- Gan, G., Sterzer, P., Marxen, M., Zimmermann, U. S., & Smolka, M. N. (2015). Neural and behavioral correlates of alcohol-induced aggression under provocation. *Neuropsychopharmacology*, 40(13), 2886-2896. doi:10.1038/n pp.2015.141.
- Gözcü Yavaş, C. Ö. (2012). Orta ve geç ergenlik dönemindeki ergenlerde tutum ve davranış farklılıkları. *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 113-138. doi:10.1501/sbeder_0000000048.
- Helm, S., & Okamoto, S. K. (2016). Gendered perceptions of drugs, aggression, and violence. *Journal of Interpersonal Violence*, 34(11), 2292-2312. doi:10.1177/0886260516660301.
- Ho, T. C., Gifuni, A. J., & Gotlib, I. H. (2022). Psychobiological risk factors for suicidal thoughts and behaviors in adolescence: a consideration of the role of puberty. *Mol Psychiatry*, 27, 606-623. doi.org/10.1038/s41380-021-01171-5.
- Ingram, K. M., Espelage, D. L., Davis, J. P., & Merrin, G. J. (2020). Family violence, sibling, and peer aggression during adolescence: Associations with behavioral health outcomes. *Frontiers in Psychiatry*, 11, 1-14. doi:10.3389/fpsy.2020.00026.
- Işık, M., Kılıç, İ., & Aksoy, K. (2017). İşitme engelli sporcuların saldırganlık düzeyleri: Bireysel ve takım sporu üzerine bir karşılaştırma. *Journal of Human Sciences*, 14(4), 3221-3229. doi:10.14687/jhs.v14i4.4832.
- Kafalı, S., Hünkar, İ., Keçeci, O., & Demiray, E. (2017). Bireysel spor ve takım sporu yapan sporcuların saldırganlık düzeylerinin araştırılması. *Journal of International Social Research*, 10(50), 386-390.

- Kahveci, İ., Karagün, E., & Sarper, M. (2020). Kocaeli ilinde çalışan lisanslı taekwondocuların saldırganlık ve mutluluk düzeylerinin belirlenmesi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 16(29), 3456-3473. doi: 10.264 66/opus.728250.
- Kaplan, B., & Aksel, E. Ş. (2013). Ergenlerde bağlanma ve saldırganlık davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Nesne Psikoloji Dergisi (NPD)*, 1(1), 20-49. doi:10.7816/nesne-01-01-02.
- Karakaya, M. A. (2002). Takım sporu yapan sporcularla bireysel spor yapan sporcuların saldırganlık düzeylerinin karşılaştırılması (N.Ü. Aksaray BESYO örneği). (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi). Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Karataş Z. (2009). The effect of anger management programme through cognitive behavioral techniques on the decrease of adolescent's aggression. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26, 12-24.
- Karataş, D. Z. (2008). Lise öğrencilerinde öfke ve saldırganlık. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17 (3), 277-294.
- Karataş, Z., & Gökçakan, Z. (2009). The effect of group-based psychodrama therapy on decreasing the level of aggression in adolescents. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9, 1407-1452.
- Khurana, A., Bleakley, A., Ellithorpe, M. E., Hennessy, M., Jamieson, P. E., & Weitz, I. (2018). Media violence exposure and aggression in adolescents: A risk and resilience perspective. *Aggressive Behavior*. 45(1), 70-81. doi:10.1 002/ab.21798.
- Kırımoğlu, H., Parlak, N., Dereceli, Ç., & Kepoğlu, A. (2008). Lise öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin spor yapma durumlarına göre incelemesi Aydın il örneği. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2(2), 147-154.
- Krahe, B. (2001). The social psychology of aggression. Philadelphia: Psychology Press Lt.
- Lansford, J. E. (2018). Development of aggression. *Current Opinion in Psychology*, 19, 17-21. doi:10.1016/j.copsyc.2017.03.015.
- Liu, J. (2004). Concept analysis: Aggression. *Issues in Mental Health Nursing*, 25(7), 693-714. doi:10.1080/01612840490486755.
- Malonda-Vidal, E., Samper-García, P., Llorca-Mestre, A., Muñoz-Navarro, R., & Mestre-Escrivá, V. (2021). Traditional masculinity and aggression in adolescence: its relationship with emotional processes. *International Journal of Environmental Research and Public Health*. 18(18), 9802. <https://doi.org/10.3390/ijerph18189802>.
- Marcus, R. F. (2017). The development of aggression and violence in adolescence. New York: Palgrave Macmillan.
- Martin, S. E., & Bryant, K. (2001). Gender differences in the association of alcohol intoxication and illicit drug abuse among persons arrested for violent and property offenses. *Journal of Substance Abuse*, 13(4), 563-581. doi:10.101 6/s0899-3289(01)00100-6.
- Moeller, T, G. (2001). Youth aggression and violence: A psychological approach. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Moore, T. M., Stuart, G. L., Meehan, J. C., Rhatigan, D., Hellmuth, J. C., & Keen, S. M. (2008). Drug abuse and aggression between intimate partners: A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review*, 28(2), 247-274. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2007.05.003>.
- Özgider, C., & Akgün, O. (2021). Spor Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Şiddet ve Saldırganlık Düzeyleri Üzerine Bir İncelenme. *Spor Eğitim Dergisi*, 5 (3), 24-35.
- Russell, G. W. (2008). Aggression in the sports world a social psychological perspective. Oxford: Oxford University Press.
- Şahinler, Y., & Ulukan, M. (2020). Spor Yapan Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. *Uluslararası Spor Bilimleri Öğrenci Çalışmaları*, 2 (1), 16-24.

- Şeker, İ., & Uslu, T. (2020). Spor Yapan ve Spor Yapmayan Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Beceri, Saldırganlık ve Spor Ahlakı Düzeylerinin İncelenmesi: Harran Üniversitesi Örneği. *Spor Eğitim Dergisi*, 4 (2), 172-189.
- Şengönül, T. (2017). Negative effects of media on children and youth' socialization process: A study on violent and aggressive behaviors. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 46(2), 368-398. doi: 10.14812/cuefd.346149.
- Şenyüzlü, E. (2013). Üniversite öğrencilerinde spora katılımın saldırgan davranışlar üzerine etkilerinin incelenmesi (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
- Sharp, C., & Wall, K. (2018). Personality pathology grows up: Adolescence as a sensitive period. *Current Opinion in Psychology*, 21, 111-116. doi:10. 1016/ j.copsyc.2017.11.010.
- Shokoufeh, S., & Türkmen, M. (2019). Türkiye'de elit erkek ve bayan güreşçiler ile spor yapmayan bireylerin liderlik ve saldırganlık düzeylerinin incelenmesi. *Uluslararası Egzersiz Psikolojisi Dergisi*, 1(1), 33-37.
- Sutherland, E. H., & Cressey, D. R. (1978). *Criminology* (10. Basım). New York: J. P. Lippincott Company.
- Tutkun, E., Güner, B. Ç., Ağaoglu, S. A., & Soslu, R. (2010). Takım sporları ve bireysel sporlar yapan sporcuların saldırganlık düzeylerinin değerlendirilmesi. *Spor ve Performans Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 23-29.
- Ulus, L., & Yalçıntaş Sezgin, E. (2019). Ergen bireylerin empati ve saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 23 (3), 646-667.
- White, H. R., & Hansell, S. (1998). Acute and Long-Term Effects of Drug Use on Aggression from Adolescence into Adulthood. *Journal of Drug Issues*, 28(4), 837-858. doi:10.1177/002204269802800402.
- World Health Organization (WHO) (2014). Global status report on violence prevention 2014. Erişim tarihi: 14 Nisan 2020, <https://www.who.int/violence-injury-prevention/violence/status-report/2014/report/report/en/>
- World Health Organization (WHO) (2021). Adolescent health. Erişim tarihi: 28 Aralık 2021, https://www.who.int/health-topics/adolescent-health#tab=tab_1
- Yamak, B., İmamoğlu, O., Eliöz, M., Çebi, M., & İslamoğlu, İ. (2019). Spor lisesi ve spor bilimleri fakültesi öğrencilerinin öfke ve saldırganlık düzeylerinin araştırılması. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 14(20), 314-332. Doi: 10.26466/opus.592641.
- Yasuntimur, A. (2021). Şiddet ve suç davranışları çerçevesinde ses-gaz tabancasından muadil silah tehdidi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi, Ankara.
- Yıldız, S. (2009). Spor yapan ve spor yapmayan orta öğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin incelenmesi (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Konya.